

**Bureauonderzoek nieuwbouw werktuigberging
Laskwerderweg 2 te Steendam,
gemeente Midden-Groningen (GR)**

opdrachtgever	Notebomers bouwgroep
datum	4 maart 2019
auteur	G.J. de Roller
projectleider	J.H.C.M. Maassen
projectnummer	19300300
versie	2.0
status	definitief
ISSN-nummer	1875-5313
MUG-publicatie	2019-20

**Protocol
4002**

MUG-projectnummer	19300300
Opdrachtgever	Notebomers bouwgroep De Wieren 18 9866 AK Lutjegast T: 0594 61 26 51 E: info@notebomersbouwgroep.nl
MUG-publicatie	2019-20
Bevoegd gezag	Gemeente Midden-Groningen T: 0598 37 37 37 E: gemeente@midden-groningen.nl
Adviseur bevoegd gezag	Libau Afd. Archeologie T: 050 312 65 45 E: info@libau.nl
Beheer en plaats documentatie	MUG Ingenieursbureau b.v.
Onderzoekmeldingsnummer	4676247100
Tekst	G.J. de Roller
Afbeeldingen	MUG Ingenieursbureau b.v., tenzij anders aangegeven
Redactie	J.H.C.M. Maassen
Status	definitief
Uitgegeven door	MUG Ingenieursbureau b.v. Postbus 136 9350 AC Leek T: 0594 55 24 20 E: info@mug.nl
Datum	3 april 2019
ISSN	1875-5313

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting	1
1 Inleiding	2
1.1 Aanleiding voor het onderzoek	2
1.2 Ligging van het onderzoeksgebied	2
1.3 Ontwikkelingsplannen opdrachtgever	2
1.4 Objectgegevens	3
1.5 Doel van het onderzoek	3
1.6 Gemeentelijk beleid	3
2 Het bureauonderzoek	4
2.1 De opzet van het onderzoek	4
2.2 Huidige situatie	4
2.3 Aardwetenschappelijke situatie	4
2.4 Bekende archeologische waarden	6
2.5 Historische situatie en bouwhistorische waarden	7
2.6 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	8
3 Conclusie en advies	9
3.1 Conclusie	9
3.2 Advies	9
Literatuur en bronnen	10

BIJLAGEN

Bijlage 1 Plannen opdrachtgever

Samenvatting

MUG Ingenieursbureau b.v. adviseert om geen verder archeologisch onderzoek uit te voeren. De voorgenomen bodemingrepen raken het archeologisch relevante niveau zeer waarschijnlijk niet en zijn dusdanig beperkt van omvang dat de eventuele schade aan de archeologie zeer gering tot nihil is.

Het onderzoeksgebied ligt op een weideveengrond binnen een vlakte van getijafzettingen. In de diepere ondergrond is naar verwachting dekzand aanwezig dat plaatselijk geërodeerd kan zijn als gevolg van inbraken van de zee. Het dekzand is overgroeid met veen waarop weer zeelei is afgezet, een periode waarin het gebied niet aantrekkelijk was voor bewoning. Op de hogere dekzandkoppen kunnen archeologische resten uit de midden steentijd aanwezig zijn, mits deze zandkoppen intact zijn.

Het bevoegd gezag, gemeente Midden-Groningen, onderschrijft het bovenstaande advies.

Het voorliggende onderzoek is met zorg uitgevoerd. Indien toch archeologische waarden aanwezig blijken te zijn binnen de vrijgegeven gebieden, geldt de wettelijke meldingsplicht hiervan (artikel 5.10 van de Erfgoedwet) om het documenteren van toevalsvondsten te garanderen.

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Aanleiding tot het hier beschreven archeologische bureauonderzoek zijn de plannen een werktuigenberging op te richten aan de Laskwerderweg te Steendam. Door deze werkzaamheden worden mogelijk archeologische resten bedreigd. Conform de Erfgoedwet is het onderzoeksgebied eerst onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden. Het onderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de BRL 4000, protocollen 4002.¹

Tabel 1.1 Overzicht inzet tijd en personeel

Onderdeel onderzoek	Naam	Actorstatus	Datum
Opstellen bureauonderzoek	G.J. de Roller	Senior KNA-prospecteur	28-2-2019
Projectleiding	J.H.C.M. Maassen		

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied ligt aan Laskwerderweg 2 te Steendam en is in gebruik als weiland (zie afbeelding 1). De oppervlakte van het onderzoeksgebied is circa 700 m². De maaiveldhoogte is circa 1,6 m-NAP.

Afbeelding 1. Uitsnede van de topografische kaart waarop het onderzoeksgebied met een rood kader is aangegeven
(bron: Esri Nederland & Community Maps Contributors)

1.3 Ontwikkelingsplannen opdrachtgever

Men is voornemens om binnen het onderzoeksgebied een werktuigenberging te bouwen. Hiertoe worden de spanten onderheid. Op de heipalen komt een ringbalk waarop de muren van de berging komen te staan. De werktuigenberging wordt voorzien van een betonvloer die onderheid wordt (zie bijlage 1).

¹ Inzage in de BRL4000 zie <https://www.sikb.nl/archeologie/richtlijnen/brl-4000>

1.4 Objectgegevens

Tabel 1.2 Algemene gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie	Groningen
Gemeente	Midden-Groningen
Plaats	Steendam
Toponiem	Laskerderweg
Centrum coördinaat	252.808/590.385
Oppervlakte onderzoeksgebied	700 m ²

1.5 Doel van het onderzoek

Het doel van dit bureauonderzoek is het opstellen van een specifiek archeologisch verwachtingsmodel voor het onderzoeksgebied.

1.6 Gemeentelijk beleid

De noodzaak tot het uitvoeren van archeologisch onderzoek heeft de gemeente Midden-Groningen verwerkt in het bestemmingsplan buitengebied 2012². Hierin heeft het onderzoeksgebied een dubbelbestemming 'waarde archeologie 3' (zie afbeelding 2). Hiervoor geldt voor bouwwerken met een oppervlakte groter dan 200 m² vooraf archeologisch onderzoek uitgevoerd moet worden. Dit komt overeen met de archeologische beleidskaart van de voormalige gemeente Slochteren (Libau 2013).

Afbeelding 2. Uitsnede van het bestemmingsplan buitengebied 2012 waarop het onderzoeksgebied met een paars kader is aangegeven. De plustekens geven de dubbelbestemming 'waarde archeologie 3' aan (bron: <https://www.ruimtelijkeplannen.nl>).

² Inzage beleid via <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/>

2 Het bureauonderzoek

2.1 De opzet van het onderzoek

Op basis van informatie over bekende archeologische, historische en aardkundige waarden, is de gespecificeerde, archeologische verwachting voor het onderzoeksgebied opgesteld. Hierin is beschreven of er archeologische resten aanwezig kunnen zijn in het onderzoeksgebied en wat de potentiële aard, datering en omvang hiervan is. Daarnaast is bekeken of en in welke mate de voorgenomen werkzaamheden in het onderzoeksgebied een bedreiging vormen voor het verwachte bodemarchief. Indien er van bedreiging van het bodemarchief sprake is, is geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening kan worden gehouden. Tabel 2.1 geeft een overzicht van de gehanteerde periode- en tijdsindeling.

Tabel 2.1 Vereenvoudigde archeologische tijdschaal (bron: Brandt et al. 1992)

Periode	Van	Tot
Oude steentijd of paleolithicum	-	8800 voor Chr.
Midden steentijd of mesolithicum	8800 voor Chr.	4900 voor Chr.
Nieuwe steentijd of neolithicum	5300 voor Chr.	2000 voor Chr.
Bronstijd	2000 voor Chr.	800 voor Chr.
IJzertijd	800 voor Chr.	12 voor Chr.
Romeinse tijd	12 voor Chr.	450 na Chr.
Vroege middeleeuwen	450 na Chr.	1050 na Chr.
Late middeleeuwen	1050 na Chr.	1500 na Chr.
Nieuwe tijd	1500 na Chr.	heden

2.2 Huidige situatie

Het onderzoeksgebied is in gebruik als weiland en grenst aan het erf van de boerderij.

2.3 Aardwetenschappelijke situatie

De trefkans op archeologie wordt sterk bepaald door het type landschap. Er is altijd een relatie tussen de situering van archeologische vindplaatsen en de mogelijkheden die het landschap voor bewoning en gebruik bood, vaak samenhangend met specifieke landschapselementen. Deze relatie kan verschillen per archeologische periode en per complextype. Aan de hand van de geraadpleegde aardkundige gegevens kunnen uitspraken worden gedaan over de gebruiksmogelijkheden van het landschap door de mens in de verschillende archeologische perioden.

Het onderzoeksgebied ligt volgens de geomorfologische kaart binnen een vlakte van getijafzettingen (code M72 (zie afbeelding 3)). Naar het zuiden gaat deze vlakte over in een ontgonnen veengebied en naar het noordwesten naar een getij-inversierug. Op de getij-inversierug kunnen archeologische resten aanwezig zijn. De gegevens van de geomorfologische kaart komen overeen met die van de fysisch geografische kaart (Snijders 1985).

Volgens de bodemkaart ligt het onderzoeksgebied binnen weideveengrond op veenmosveen (code pVs, zie afbeelding 4). Ten zuiden van het onderzoeksgebied ligt een liedeerdgrond (code pMn81) en in het noordwesten een poldervaaggrond (code gMn88c). Weideveengronden zijn veengronden die zijn afgedekt door een kleidek dat niet dikker is dan 40 cm. De top van het kleidek is humeus. Deze gronden vormen de overgang van veengronden naar kleigronden. Liedeerdgronden zijn ook klei op veen gronden waarbij het kleidek dikker is dan bij de weideveengronden. Poldervaaggronden zijn kleigronden waarin zich nog geen duidelijke bodemprofiel heeft ontwikkeld (Koeslag 1970, Berendsen 2005).

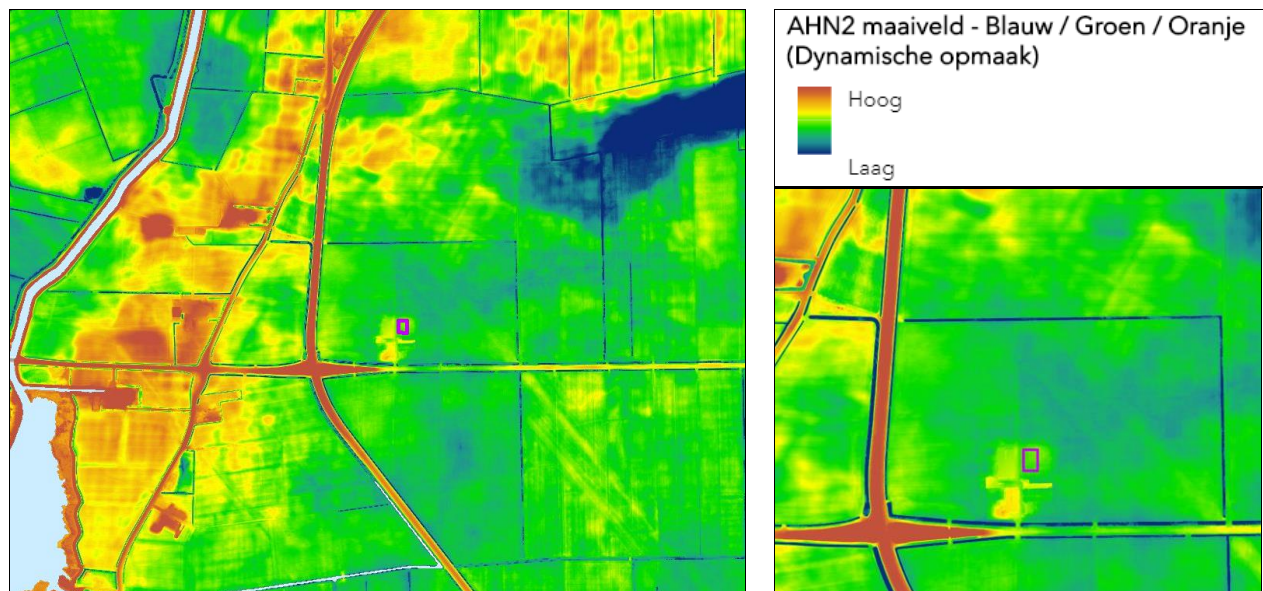
Afbeelding 3. Uitsnede van de geomorfologische kaart waarop het onderzoeksgebied met een paars kader is aangegeven. Groen: vlakte van getijafzettingen, blauwpaars: ontgonnen veenvlakte (bron: <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>)

Afbeelding 4. Uitsnede van de bodemkaart waarop het onderzoeksgebied met een paars kader is aangegeven. Blauw: weideveengrond, donkergrijsgroen: liedeerdgrond, groen: poldervaaggrond (bron: <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>)

Uit het actueel hoogtebestand Nederland blijkt dat het onderzoeksgebied een wat hoger gelegen gebied vormt dat op 1,6 m-NAP ligt. Ten noorden hiervan is een laaggelegen gebied aanwezig met een opvallende rechte grens in het westen. Dit kan wijzen op kleiwinning, waardoor het maaiveld lager is komen te liggen. Ten noorden hiervan is de oude rechthoekige verkaveling nog herkenbaar die aansluit op de getij-inversierug in het noordwesten, waar Laskwerd op ligt (zie afbeelding 5).

Afbeelding 5. Uitsnede van het Actueel Hoogtebestand Nederland waarop het onderzoeksgebied met een paars kader is aangegeven. Links: overzicht, rechts: detail (bron: Esri Nederland)

2.4 Bekende archeologische waarden

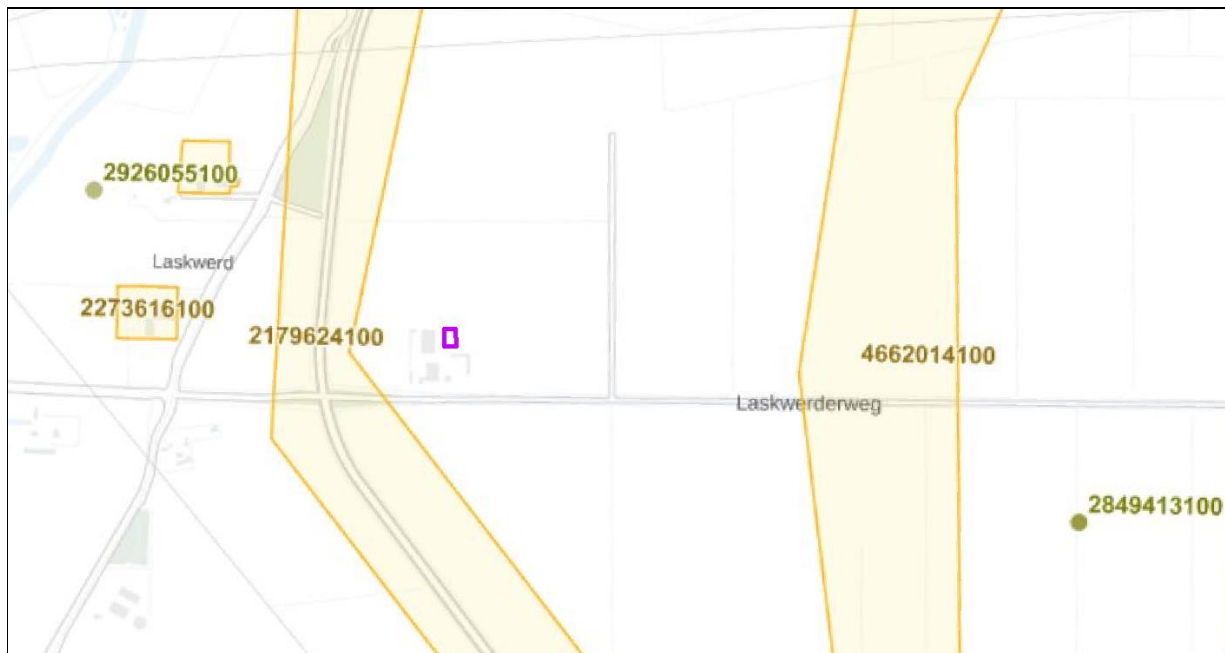
In de directe omgeving van het onderzoeksgebied heeft in het verleden een aantal archeologische onderzoeken plaatsgevonden. Verder zijn in de landelijke archeologische database twee vondstmeldingen opgenomen (zie afbeelding 6).

Onderzoeksmeldingen

2179624100	Dit is een archeologisch bureauonderzoek voor de aanleg van een waterleiding. Hieruit blijkt dat op zandkoppen rekening gehouden moet worden met bewoningssporen uit de middensteentijd. De verwachting is dat deze zandkoppen niet binnen de verstoringsdiepte liggen. Er is een booronderzoek aanbevolen om de zanddiepte te bepalen (Vissinga & Dijk 2007)
227355100	Dit betreft een bureauonderzoek (Tolweg 24) van Libau waarin is aanbevolen voorafgaand aan bodemingrepen een booronderzoek uit te voeren (geen literatuur in DansEasy opgenomen).
2273616100	Dit betreft een bureauonderzoek (Tolweg 28) van Libau waarin is aanbevolen voorafgaand aan bodemingrepen een booronderzoek uit te voeren (geen literatuur in DansEasy opgenomen).
4662014100	Dit betreft een bureauonderzoek van Sweco uit 2019 dat nog niet is afgerond.

Vondstmeldingen

2926055100	Dit is een waarneming van een gave terp uit de late middeleeuwen uit 1966 door Harsema en Klok. Hiervan is geen literatuur aanwezig.
2849413100	Hier is in 1994 aardewerk gevonden uit de late middeleeuwen en vroeg nieuwetijd. De vondstlocatie ligt op een dekzandrug die nabij het maaiveld ligt. De vondsten duiden op een boerderijplaats. Hiervan is geen literatuur aanwezig.

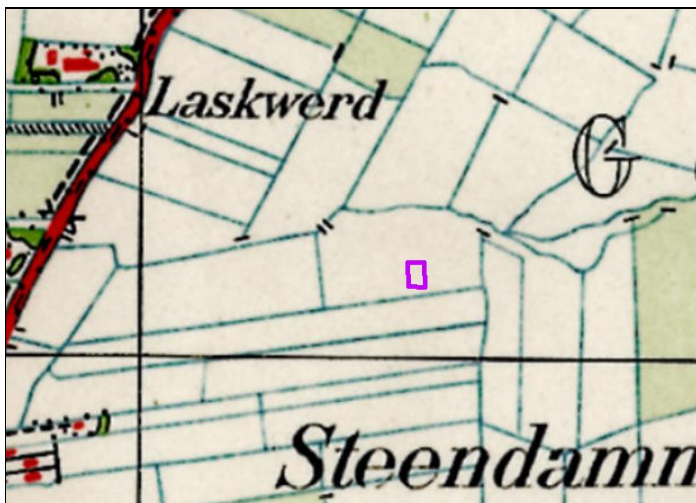

Afbeelding 6. Uitsnede van de kaart uit Archis met onderzoeksmeldingen (gele vlakken) en vondstmeldingen (punten) waarop het onderzoeksgebied met een paars kader is aangegeven
(bron: <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>)

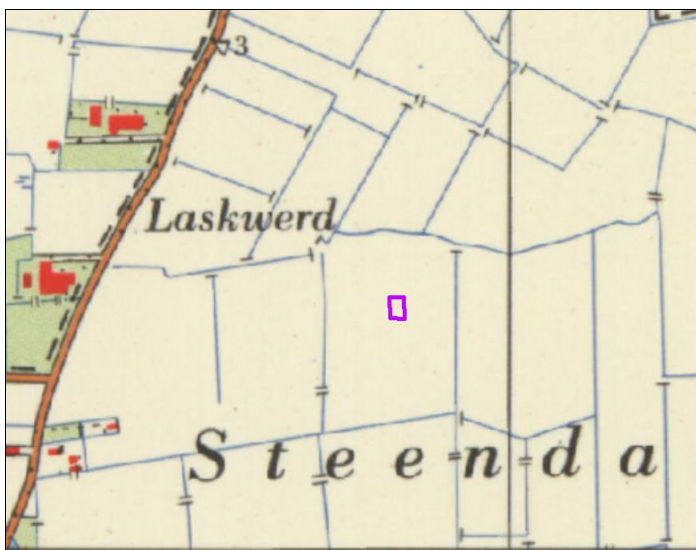
Uit de archeologische gegevens blijkt dat in de ondergrond dekzand aanwezig is. Het dekzand is plaatselijk geërodeerd door inbraken van de zee. Hierna is het dekzandlandschap overgroeid met veen en bij recente inbraken is op het veen klei afgezet. Op de hogere intacte delen van dit dekzand kunnen archeologische resten uit de midden steentijd aanwezig zijn.

2.5 Historische situatie en bouwhistorische waarden

Uit het historisch kaart materiaal blijkt dat de Tolweg langs Laskwerd al in het begin van de 19^e eeuw aanwezig was. Langs deze weg staat zo hier en daar een woning/boerderij. In het midden van de 19^e eeuw is de verkaveling rond het onderzoeksgebied nog gericht op de Tolweg en bestaat uit langgerekte percelen (zie afbeelding 7). Begin jaren '60 van de vorige eeuw worden rond het onderzoeksgebied percelen samengevoegd tot grote vierkante percelen. In het noorden en oosten blijven smalle percelen aanwezig (zie afbeelding 8). In deze periode wordt ook het Woldmeer ten noordoosten van het onderzoeksgebied drooggelegd. Begin jaren '80 van de vorige eeuw wordt de Laskwerderweg aangelegd en begin jaren '90 van de vorige eeuw wordt de huidige boerderij gebouwd. Rond 2002 wordt de vrijstaande stal gebouwd.

Afbeelding 7. Uitsnede van de kaart uit 1955 waarop het onderzoeksgebied met een paars kader is aangegeven
(bron: Esri Nederland)

Afbeelding 8. Uitsnede van de kaart uit 1965 waarop het onderzoeksgebied met een paars kader is aangegeven
(bron: Esri Nederland)

2.6 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Uit het bureauonderzoek blijkt dat het onderzoeksgebied binnen een vlakte van getijafzettingen ligt waar de bodem uit weideveengrond bestaat. In de omgeving van het onderzoeksgebied hebben verschillende archeologische onderzoeken plaatsgevonden. Hieruit blijkt dat op het dekzand archeologische resten uit het laat mesolithicum aanwezig kunnen zijn. In de veenafzettingen op het dekzand worden geen archeologische resten verwacht.

Omdat het onderzoeksgebied binnen een weideveengrond ligt is de verwachting dat het dekzand hier niet vlak onder het maaiveld ligt. Uit meerdere boorgegevens in de directe omgeving vanuit Dinoloket blijkt dat het dekzand op 3 m of lager onder het maaiveld voorkomt.

3 Conclusie en advies

3.1 Conclusie

De verwachting op resten uit het Mesolithicum is niet hoog omdat het dekzand zeer waarschijnlijk dieper dan 3 m-mv ligt. De voorgenomen bodemingreep is beperkt tot 50 cm voor het aanbrengen van een ringbalk. Deze ingreep vormt zeer waarschijnlijk geen bedreiging voor het archeologisch bodemarchief. De werktuigenberging wordt onderheid. De heipalen zullen voor beperkte lokale bodemverstoringen zorgen. Dit is vooraf niet goed te onderzoeken.

3.2 Advies

MUG Ingenieursbureau b.v. adviseert om geen verder archeologisch onderzoek uit te voeren. De voorgenomen bodemingrepen raken het archeologisch relevante niveau zeer waarschijnlijk niet en zijn dusdanig beperkt van omvang dat de eventuele schade aan de archeologie zeer gering tot nihil is.

Het bevoegd gezag, gemeente Midden-Groningen, onderschrijft het bovenstaande advies.

Het voorliggende onderzoek is met zorg uitgevoerd. Indien toch archeologische waarden aanwezig blijken te zijn geldt de wettelijke meldingsplicht hiervan (artikel 5.10 van de Erfgoedwet) om het documenteren van toevalsvondsten te garanderen: *“Degene die anders dan bij het verrichten van opgravingen een vondst doet waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een archeologische vondst betreft, meldt dit zo spoedig mogelijk bij Onze Minister”*. Deze aangifte dient te gebeuren bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (vondstmelding via ARCHIS). De melding dient ook bij de gemeente gedaan worden (zie colofon voor contactgegevens).

Literatuur en bronnen

Geraadpleegde literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2005. Landschappelijk Nederland. Assen.
- Brandt, R.W. et al. (red), 1992. *Archis, Archeologisch basisregister, versie 1.0*. Amersfoort.
- Koeslag, G.J., 1970. Bodem en bemesting, cursus bodemkunde. Wageningen.
- Libau 2013. *Beleidskaart gemeente Slochteren (herziening 2012/2013)*. Groningen
- Snijders, F.L., 1985. *Fysische geografie in de provincie Groningen*. Milieu- en landschapsonderzoek P.P.D. Groningen.
- Vissinga, A. & D. Dijk. 2007. *Eemshaven (Gr.) - Transportleiding Water. Een archeologisch bureauonderzoek*. Noordhorn (Steekproefrapport 2007-12/07)

Geraadpleegde bronnen

- <http://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>;
- Esri Nederland & Community Maps Contributors;
- <http://www.topotijdreis.nl>;
- gegevens opdrachtgever;
- <https://zoeken.cultureelerfgoed.nl>;
- <https://easy.dans.knaw.nl>;
- <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>;
- <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/>.

Bijlage 1 Plannen opdrachtgever